

КАР'ЄРНІ АМБІЦІЇ ТА ЧАСОВІ ПЕРСПЕКТИВИ СТУДЕНТІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

CAREER AMBITIONS AND TIME PERSPECTIVES OF TRADE STUDENTS

У статті висвітлено результати емпіричного дослідження кар'єрних амбіцій та часових перспектив студентів торговельного спрямування. Кар'єрні амбіції визначалися за допомогою невалідизованої анкети О. Шатілової. Вимір часової перспективи здійснювався за допомогою шкали врахування майбутніх наслідків в адаптації О. Сеник та опитувальника часової перспективи Ф. Зімбардо також в адаптації О. Сеник. Аналізувалися кореляційні зв'язки та міжгрупові порівняння за статтю і торговельними спеціалізаціями.

У результаті проведення дослідження встановлено, що чим вищі амбіції навчаються за кордоном, тим вищий середній бал, тим вищі амбіції працевлаштовувались за кордоном й очікування кількості підлеглих; чим більша впевненість у спроможності влаштуватися на перспективну роботу протягом тижня, тим більша впевненість у правильності вибраного професійного шляху, тим більші очікування кількості підлеглих; чим більша впевненість у тому, що диплом магістра підвищить шанси досягти професійного успіху, тим більша впевненість у правильності здійсненого професійного вибору, тим вищі очікування кількості підлеглих; чим вищий середній бал, тим сильніша орієнтація на майбутнє та віддалене майбутнє; чим старший курс навчання, тим менші амбіції навчаються за кордоном, тим менша впевненість у правильності вибраного професійного шляху.

Щодо студентів чоловічої статі, які навчаються на торговельних спеціалізаціях, то вони більш впевнені у тому, що зможуть знайти перспективну роботу протягом тижня. При цьому вони менш впевнені у тому, що диплом магістра підвищує шанси досягти професійного успіху. Також було з'ясовано, що студенти-митники більш впевнені у тому, що зробили правильний професійний вибір, ніж студенти-товарознавці. Вважаємо, що це пояснюється сприйняттям спеціалізації «Митна справа» як більш престижної.

Стосовно особистісних часових перспектив виявлено, що у студентів торговельного спрямування переважає орієнтація на позитивне минуле, після чого відбувається орієнтація на майбутнє, гедоністичне теперішнє, негативне минуле та фаталістичне теперішнє. Водночас студенти жіночої статі мають більш виражену орієнтацію на позитивне минуле, гедоністичне та фаталістичне теперішнє, а студенти-митники, на противагу студентам-товарознавцям, демонструють вищий показник фаталістичного теперішнього. Вважаємо, що причини більш вираженої орієнтації на фаталістичне теперішнє у студентів спеціалізації «Митна справа» слід шукати в особливостях організації митної служби як силового органу з чіткою вертикаллю керування. Не

виключається також вплив відомих проблем щодо здійснення митного контролю, зокрема впливу корупції в митних органах на орієнтацію на фаталістичне теперішнє студентів, які навчаються на спеціалізації «Митна справа».

Ключові слова: кар'єра, кар'єрні амбіції, часова перспектива, гендерні відмінності, торговельна спеціалізація.

The article highlights the results of an empirical study exploring the career ambitions and time perspectives of trade students. Career ambitions were determined using a non-validated questionnaire devised by Shatilova. Time perspective was measured using the two-factor Consideration of Future Consequences Scale, based on a Ukrainian cross-cultural version adapted and validated by Senyk, and the Zimbardo Time Perspective Inventory, also based on a Ukrainian cross-cultural version adapted and validated by Senyk.

Results show important correlations with five factors. Ambition to study abroad was positively correlated with grade point average (GPA), ambition to work abroad, and subordinate expectations. Career ambition to be hired quickly and the benefits of a Master's degree were positively correlated with career choice and subordinate expectations. Both the Future Consequences scale and the Zimbardo Future Time Perspective Inventory were positively correlated with GPA. Finally, year of study was negatively correlated with ambition to study abroad and career choice. Those who were male had more career ambition to be hired quickly but were less confident about the benefits of a Master's degree compared to their female counterparts. Those majoring in "Customs Affairs" were more confident in their professional choice compared to those majoring in "Commodity Science and Commercial Logistics", possibly because the former is thought to be a more prestigious specialization.

The Zimbardo Time Perspective Inventory indicated that trade students focused primarily on the Past Positive TP followed by the Future, Present Hedonistic, Past Negative, and Present Fatalistic TPs. However, those who were female were more focused on the Past Positive, Present Hedonistic, and Present Fatalistic TPs than their male counterparts. Those majoring in "Customs Affairs" were found to focus more on the Present Fatalistic TP than those majoring in "Commodity Science and Commercial Logistics". We believe that the reason for this can be found in the peculiarities of the organization of The State Customs Service of Ukraine, an organization clearly structured as a vertical organization. Other challenges of working for The State Customs Service of Ukraine (e.g., the influence of corruption on increasing a Present Fatalistic TP) are not excluded.

Key words: career, career ambition, time perspective, gender difference, trade student.

УДК 159.922:339-051
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.22.21>

Шатілова О.С.

аспірант кафедри психології
Київський національний торговельно-
економічний університет

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку суспільства, економічних, політичних змін як в Україні, так і за її межами людський потенціал виступає одним з найважливіших чинників сталого економічного зростання. Як зазначає І. Сердюк, «значна частина населення держави зайнята торгівлею, оскільки торговий прибуток є вищим від виробничого» [7, с. 240]. Соціальна значущість сфери торгівлі для економіки України та авторський інтерес зумовили проведення емпіричного дослідження кар'єрних амбіцій та часових перспектив студентів торговельного спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням кар'єри в торгівлі займалась М. Сурякова. У своїй праці «Професійна кар'єра спеціалістів з продажу: об'єктивні та суб'єктивні складові» [8] вона розглядає кар'єру крізь призму успішності/неуспішності. За М. Суряковою, успішні фахівці з продажів мають емоційний інтелект вище середнього рівня. Вони переважно є екстравертами з авторитарним типом міжособистісних відносин. Щодо неуспішних фахівців, то в них емоційний інтелект розвинений переважно на середньому рівні; не має вираженої екстраверсії/інтроверсії, домінує альтруїстичний та доброзичливий тип міжособистісних відносин. Загальний розвиток інтелектуальних здібностей в обох групах не різнився та характеризується середнім рівнем. М. Сурякова виокремлює портрети успішних та неуспішних фахівців із продажу. Успішний фахівець, за автором, запальний, імпульсивний, має тенденцію до агресивності, комунікабельний, оптимістичний, не схильний сприймати поради інших. Водночас неуспішний фахівець із продажів люб'язний та доброзичливий з усіма, контролює свої почуття, діє всупереч власним інтересам, високо цінує етичні норми тощо [8]. Ми навели лише окремі характеристики, зазначені в роботі. Автор протиставляє ці портрети, що, на наш погляд, є цікавим моментом та потребує подальших розвідок з позиції біхевіоральної етики та права.

М. Сурякова провела аналіз кар'єрних шаблів спеціалістів з продажу. Інших робіт, присвячених аналізу саме шаблів, знайдено не було, хоча велика кількість досліджень, присвячених самовизначенню, професіогенезу, професійно-важливим якостям, є дотичною до цієї теми.

Щодо проблеми часових перспектив, то вона широко розкривається на заході [10; 14]. Часова перспектива, за Ф. Зімбардо, – це неусвідомлений процес перетворення соціального та індивідуального досвіду в часові форми (категорії), що впливає на формування цілей, проявляється в очікуваннях тощо [5]. Після адаптації опитувальника часової пер-

спективи, здійсненого О. Сенік у 2012 році [5], психологічні засади зімбардовських особистісних часових перспектив стали частиною вітчизняного психологічного дискурсу [1–6].

Постановка завдання. Метою статті є представлення результатів емпіричного дослідження кар'єрних амбіцій та часових перспектив студентів торговельного спрямування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Представляємо вибірку, інструменти вимірювання, процедуру збору та аналізу даних, результати дослідження.

Вибірка. До вибірки увійшло 336 студентів-бакалаврів денної форми, які навчались у Київському національному торговельно-економічному університеті на таких спеціалізаціях: «Товарознавство та комерційна логістика» (N=181), «Митна справа» (N=97), «Організація оптової та роздрібної торгівлі» (N=29), «Товарознавство та організація зовнішньої торгівлі» (N=19), «Управління безпечністю та якістю» (N=10). Серед студентів було 36,3% чоловіків та 63,4% жінок. Одна особа не зазначила свою стать. Вік студентів варіювався у діапазоні 17–25 років, M=19,09, SD=1,316. Одна особа не зазначила вік. Серед студентів було 28,0% першокурсників, 23,8% другокурсників, 24,4% третьокурсників, 23,8% четвертокурсників. Середній бал становив «А» (90–100 балів) у 12,8% студентів, «В» (82–89 балів) у 35,1% студентів, «С» (75–81 бал) у 32,4% студентів, «D» (69–74 бали) у 11,0% студентів, «E» (60–68 балів) у 6,0% студентів. Дев'ять студентів (2,7%) не зазначили середній бал навчання.

Інструменти вимірювання. Наша невалідизована авторська анкета містила 11 питань включно з демографічним блоком. Вона оцінювала кар'єрні амбіції студентів. Так, кар'єрний вибір вимірювався за допомогою питання «Я відчуваю, що, навчаючись зараз на вибраній спеціальності, роблю правильний професійний вибір». Використовувалась 5-бальна шкала Лікерта: 1 – ні, 2 – скоріше ні, 3 – важко відповісти, 4 – скоріше так, 5 – так. Закордонні кар'єрні амбіції вимірювались такими двома питаннями: «Я планую навчатись за кордоном» та «Я планую працювати за кордоном». Переваги отримання диплому магістра вимірювались питанням «Я вважаю, що наявність диплома магістра підвищить мої шанси досягти професійного успіху». Кар'єрні амбіції швидкого працевлаштування вимірювались питанням «Якщо б я зараз шукав(-ла) роботу, думаю, я б зміг(-ла) влаштуватись на перспективну роботу протягом тижня». В усіх цих питаннях для збору даних ми використали 5-бальну шкалу Лікерта, наведену в першому питанні. Шкала Лікерта подавалась рядком. Кар'єрні амбіції щодо кількості підлеглих вимірювались питанням «Якщо б Ви були керівником підприємства, яку кількість людей хотіли

б мати у своєму підпорядкуванні?» (1–10 осіб, 11–30 осіб, 31–50 осіб, 51–100 осіб, 101–300 осіб, 301–500 осіб, 501 і більше осіб). У цьому питанні шкала Лікерта розміщувалась у стовпчик. Зауважимо, що в анкеті питання подавались в порядку, який зазначений в цьому абзаці.

Шкала врахування майбутніх наслідків. Ми використали шкалу CFC-14 (англ. “Consideration of future consequences scale”) для оцінювання схильностей врахування близьких та віддалених наслідків. У 1994 році ця методика була створена А. Штратманом, Ф. Глейчер, Д. Бонінгер, С. Едвардсом, а у 2017 році адаптована О. Сенік для роботи з україномовними випробуваними [6]. Шкала містить 14 питань та 2 субшкали: близьке майбутнє, віддалене майбутнє. Застосовується 7-бальна шкала Лікерта з такими полюсами: 1 – зовсім не про Вас, 7 – абсолютно про Вас. Вона розміщувалась в рядок. У нашому дослідженні α -Кронбаха становила 0,66 для обох шкал.

Опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо. Ми використали опитувальник ZTPI (англ. “Zimbardo time perspective inventory”) для оцінювання специфіки часових нахилів студентів. У 1985 році цей опитувальник був оприлюднений Ф. Зімбардо та А. Гонсалесом. Мотивом створення опитувальника став відомий Стенфордський тюремний експеримент, де Ф. Зімбардо спостерігав стрімку зміну часової перспективи ув'язнених: орієнтація на майбутнє → фаталістичне сприйняття теперішнього. Адаптацією опитувальника до українських соціокультурних реалій займалась О. Сенік. У 2012 році вона її здійснила, а у 2017 році переглянула ключі й додатково підтвердила надійність і валідність тесту [4–5]. Ми у своїй роботі використовуємо ключі 2017 року. Опитувальник містить 56 питань та 5 шкал: майбутнє, негативне минуле, позитивне минуле, фаталістичне теперішнє, гедоністичне теперішнє. Застосовується 5-бальна шкала Лікерта: 1 – зовсім не характерно/зовсім не правдиво, 2 – не характерно/не правдиво, 3 – нейтрально, 4 – характерно/правдиво, 5 – дуже характерно/дуже правдиво. Шкала Лікерта також подавалася рядком. У нашому дослідженні α -Кронбаха становила 0,86 для негативного минулого, 0,80 для шкали майбутнього, 0,77 для гедоністичного теперішнього, 0,76 для фаталістичного теперішнього, 0,71 для позитивного минулого.

Демографічні змінні. Стать, вік, курс, бакалаврська програма та середній бал навчання як демографічні показники були включені у наше дослідження. Середній бал вимірювався питанням «Зазначте, будь ласка, Ваш середній бал навчання (А, В, С, D, Е)».

Збір даних. Наше паперове дослідження проводилось у стінах Київського національ-

ного торговельно-економічного університету з 4 до 23 квітня 2019 року. Дані збирались в аудиторіях університету під час лекцій та практичних занять. Кількість студентів у групах варіювалась від 7 до 20. Дослідник був присутнім під час проведення дослідження в усіх групах. Якщо викладач був присутнім, його роль була периферійною. Ми безпосередньо звертались до студентів із проханням взяти участь у дослідженні. Перед тим як заповнити бланки, студенти усвідомлювали, що їм будуть поставлені питання щодо їхнього професійного шляху. До початку дослідження ми отримали письмову інформовану згоду від усіх студентів. Середня тривалість збору даних на одну особу складала близько 15 хвилин. Дослідження було анонімним, добровільним, безоплатним. Двоє студентів під час дослідження відмовились від участі. Коефіцієнт завершення становив 90,8%.

Аналіз даних. Опишемо роботу з викидами, питання імпутації даних, об'єднання комірок, кількість пропущених значень. Далі представимо методи аналізу та самі результати. Зазначимо також використані статистичні програми та наведемо найвагоміші результати графічно.

Перед початком статистичної обробки ми провели аналіз пропущених значень опитувальника часової перспективи Ф. Зімбардо та виявили 9,2% пропущених за шкалою гедоністичного теперішнього, 7,1% за шкалою негативного минулого, 6,0% за шкалою позитивного минулого, 5,7% за шкалою майбутнього, 5,4% за шкалою фаталістичного теперішнього. В усіх інших питаннях/шкалах пропущених значень було менше 3,6%. Імпутація даних та робота з наявними викидами не проводились. У кореляційному аналізі спостереження видалялись попарно. Через незначну кількість відповідей були об'єднані комірки із середнім балом навчання “D” та “E”, а також комірки «101–300 осіб», «301–500 осіб», «501 і більше осіб» в одну комірку, «більше 100 осіб» у змінній «кількість підлеглих».

Аналізувались кореляції декількох типів, оскільки ми вважаємо, що це може підвищити наукову точність результатів. Також здійснювалось міжгрупове порівняння за статтю та спеціалізаціями. Пропишемо це питання детальніше разом із причинами вибору методів обробки даних.

Для виявлення кореляційних зв'язків лише між порядковими шкалами ми використали гамму Гудмена-Краскала. У цьому разі спірменовські кореляції також допустимі, проте за наявності значної кількості пов'язаних рангів, за С. Сігел та Дж. Кастелан [13], рекомендується застосування саме γ Гудмена-Краскала. Ці кореляції інтерпретувались за Дж. Гау: від 0 до $\pm 0,19$ як слабкий

зв'язок, від $\pm 0,20$ до $\pm 0,39$ як середній зв'язок, від $\pm 0,40$ до $\pm 0,59$ як сильний зв'язок, від $\pm 0,60$ до $\pm 1,00$ як дуже сильний зв'язок [9].

Для виявлення кореляційних зв'язків між порядковими та метричними шкалами ми аналізували спірменовські кореляції, оскільки порядкові шкали унеможливають аналіз пірсоновських кореляцій. Ми інтерпретували дані за Д. Рамсі, вважаючи слабкими кореляції менші за 0,3, середніми у межах від 0,3 до 0,7, сильними від 0,7 і вище [12].

Для аналізу міжгрупових порівнянь використовувався тест Манна-Вітні. Таким чином порівнювались показники порядкових шкал, оскільки для них класичний тест Стюдента недоречний.

Для порівняння показників метричних шкал використовувався робастий t-тест Юена для незалежних вибірок. В ньому урізується 20% вибірки зверху та 20% вибірки знизу (в результатах урізані середні позначені M_1). Далі процедура порівняння середніх не відрізняється від класичного тесту Стюдента. Ми використали цей тест, оскільки допущення тесту Стюдента іноді порушувались.

Зауважимо, що усі статистичні допущення проведення тестів виконувались, а кількість спостережень перевищувала кількість змінних у 19,7–22,4 рази. Тепер опишемо використані програми, які застосовувались для аналізу та візуалізації.

Загалом статистична обробка проводилась у R 4.0.3. та SPSS 26.0. Для аналізу спірменовських кореляцій використаний пакет "psych".

Для виявлення кореляцій Гудмена-Краскала ми провели аналіз таблиць спряженості в SPSS. Тест Манна-Вітні теж проводився в SPSS. Робастий t-тест Юена для незалежних вибірок виконувався у "WRS2". Для побудови гістограм зі шкалою Лікерта використовувались пакети "psych", "FSA", "lattice". Скрипінна діаграма будувалась у "ggplot2". Розмір ефекту для тесту Манна-Вітні вираховувався на порталі psychometrica.de [11]. Щодо робастого t-тесту Юена для незалежних вибірок розмір ефекту автоматично розраховувався в "WRS2".

Результати дослідження. Представляємо результати дослідження зі статистикою, яка не наводилась в анотації.

1) Чим вищі у студентів амбіції навчатись за кордоном, тим вищий середній бал: $G(326)=0,271$, $p<0,001$, тим вищі амбіції працевлаштуватись за кордоном: $G(335)=0,472$, $p<0,001$ та очікування кількості підлеглих: $G(333)=0,127$, $p=0,029$.

2) Чим більша впевненість у спроможності влаштуватись на перспективну роботу протягом тижня, тим більша впевненість у правильності здійсненого професійного вибору: $G(335)=0,283$, $p<0,001$, тим більші очікування кількості підлеглих: $G(334)=0,148$, $p=0,009$.

3) Чим більша впевненість у тому, що диплом магістра підвищить шанси досягти професійного успіху, тим більша впевненість у правильності здійсненого професійного вибору: $G(335)=0,345$, $p<0,001$, тим вищі очікування кількості підлеглих: $G(334)=0,139$, $p=0,014$.

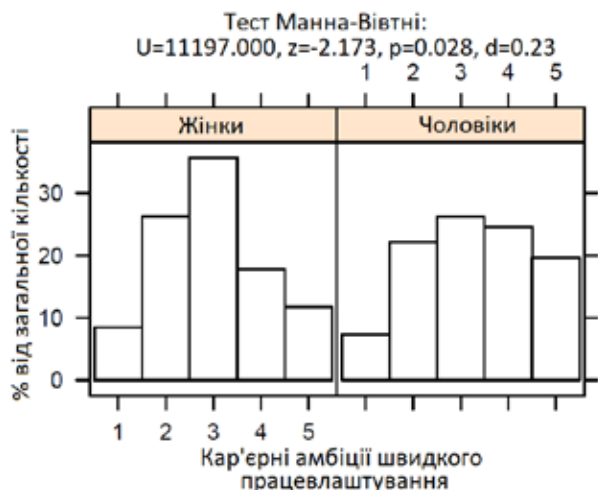

Рис. 1. Різниця в оцінках кар'єрних амбіцій швидкого працевлаштування серед чоловіків та жінок (за питанням «Якщо б я зараз шукав(ла) роботу, думаю, я б зміг(ла) влаштуватись на перспективну роботу протягом тижня»)

Примітка: на вісі абсцис розташована 5-бальна шкала Лікерта: 1 – ні, 2 – скоріше ні, 3 – важко відповісти, 4 – скоріше так, 5 – так.

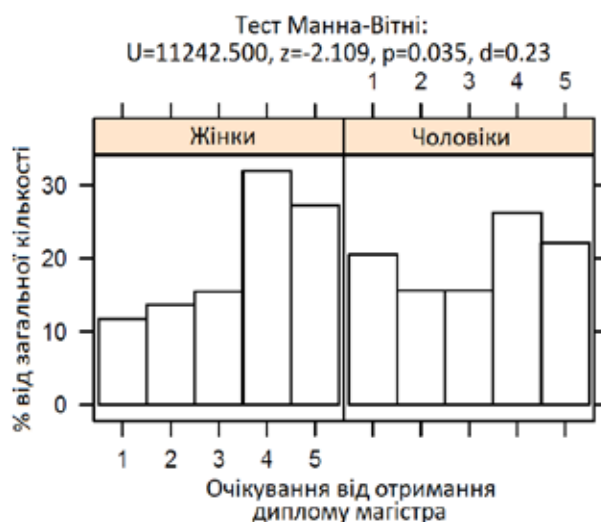

Рис. 2. Очікування від отримання диплому магістра серед чоловіків та жінок (за питанням «Я вважаю, що наявність диплома магістра підвищить мої шанси досягти професійного успіху»)

Примітка: на вісі абсцис розташована 5-бальна шкала Лікерта: 1 – ні, 2 – скоріше ні, 3 – важко відповісти, 4 – скоріше так, 5 – так.

4) Чим вищий середній бал, тим сильніша орієнтація на майбутнє: $r_s(306)=0,368$, $p<0,001$ та віддалене майбутнє: $r_s(314)=0,262$, $p<0,001$.

5) Чим старший курс навчання, тим менші амбіції навчатись за кордоном: $G(335)=-0,168$, $p=0,006$, тим менша впевненість у правильності здійсненого професійного вибору: $G(335)=-0,157$, $p=0,011$.

6) Студенти чоловічої статі, які навчаються на торговельних спеціалізаціях, більш впевнені в тому, що зможуть знайти перспективну роботу протягом тижня ($M_{\text{rank}}=182,72$, $N=122$), на противагу студентам жіночої статі, які навчаються на торговельних спеціалізаціях ($M_{\text{rank}}=159,57$, $N=213$), $U=11197,000$, $z=-2,173$, $p_{\text{mk}}=0,028$, $d=0,23$. Студенти-чоловіки також менш впевнені у тому, що диплом магістра підвищує шанси досягти професійного успіху ($M_{\text{rank}}=153,65$, $N=122$), на противагу студентам жіночої статі ($M_{\text{rank}}=176,22$, $N=213$), $U=11242,500$, $z=-2,109$, $p_{\text{mk}}=0,035$, $d=0,23$ (рис. 1, 2).

7) Студенти-митники більш впевнені у тому, що зробили правильний професійний вибір ($M_{\text{rank}}=158,24$, $N=96$), аніж студенти-товарознавці ($M_{\text{rank}}=128,80$, $N=181$), $U=6841,000$, $z=-3,041$, $p_{\text{mk}}=0,002$, $d=0,36$. На наш погляд, отриманий результат пояснюється сприйняттям спеціалізації «Митна справа» як більш престижної. Зобразимо результат графічно (рис. 3).

8) Часові профілі студентів торговельного спрямування: орієнтація на позитивне минуле → майбутнє → гедоністичне теперішнє → негативне минуле → фаталістичне теперішнє. Іншими словами, домінує часова орієнтація на позитивне минуле ($M=3,732$, $SD=0,609$, $N=316$), після чого відбувається орієнтація на майбутнє ($M=3,647$, $SD=0,633$, $N=317$), гедоністичне теперішнє ($M=3,225$, $SD=0,508$, $N=305$), негативне минуле ($M=2,715$, $SD=0,738$, $N=312$), фаталістичне теперішнє ($M=2,629$, $SD=0,623$, $N=318$). Щодо орієнтації на близьке/віддалене майбутнє домінує орієнтація на віддалене майбутнє ($M=3,423$, $SD=6,509$, $N=324$), потім йде близьке майбутнє ($M=2,784$, $SD=6,624$, $N=324$).

Водночас було виявлено, що студенти жіночої статі, які навчаються на торговельних спеціалізаціях, мають більш виражену орієнтацію на позитивне минуле ($M_t=3,827$ б., $N=203$), на противагу студентам чоловічої статі, які навчаються на торговельних спеціалізаціях ($M_t=3,619$ б., $N=112$), різниця складає $-0,207$ б., 95% ДІ від $-0,352$ до $-0,062$, $t(139,13)=2,828$, $p=0,005$, $d=0,24$. Студенти-жінки також мають більш виражену орієнтацію на гедоністичне теперішнє ($M_t=3,277$ б., $N=196$), на противагу студентам-чоловікам ($M_t=3,080$ б., $N=108$), різниця складає $-0,197$ б., 95% ДІ від

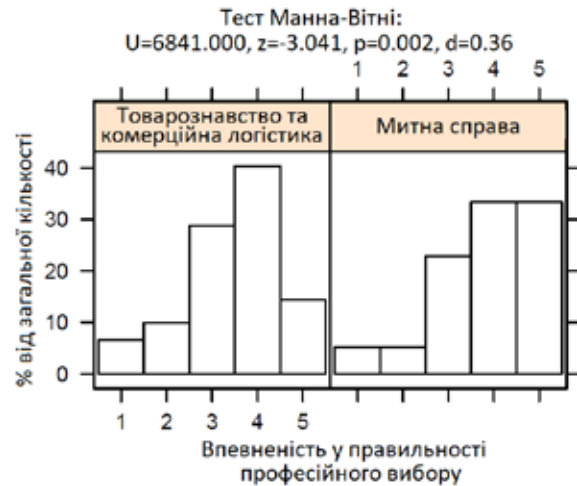

Рис. 3. Порівняння оцінок кар'єрного вибору студентів спеціалізацій «Митна справа» і «Товарознавство та комерційна логістика» (за питанням «Я відчуваю, що, навчаючись зараз на вибраній спеціальності, роблю правильний професійний вибір»)

Примітка: на вісі абсцис розташована 5-бальна шкала Лікерта: 1 – ні, 2 – скоріше ні, 3 – важко відповісти, 4 – скоріше так, 5 – так.

Робастий t-тест Юена з урізанням середніх:
 $t(120,06)=2,837$, $p=0,005$, $d=0,26$

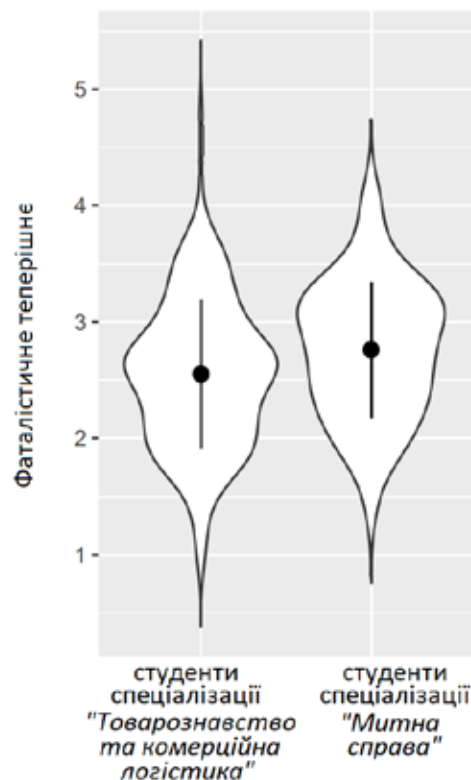

Рис. 4. Міжгрупове порівняння часової орієнтації на фаталістичне теперішнє студентів спеціалізацій «Митна справа» і «Товарознавство та комерційна логістика»

-0,312 до -0,082, $t(140,77)=3,394$, $p=0,001$, $d=0,29$, а також вони демонструють вищий показник фаталістичного теперішнього ($M_t=2,711$ б., $N=205$), на противагу студентам чоловічої статі ($M_t=2,438$ б., $N=112$), різниця складає -0,273 б., 95% ДІ від -0,442 до -0,104, $t(118,25)=3,201$, $p=0,002$, $d=0,27$.

9) Студенти-митники демонструють вищий показник фаталістичного теперішнього ($M_t=2,774$ б., $N=93$), ніж товарознавці ($M_t=2,530$ б., $N=169$), різниця -0,244 б., 95% ДІ від -0,414 до -0,074, $t(120,06)=2,837$, $p=0,005$, $d=0,26$. Гендерний баланс не був порушений: в обох групах приблизно рівна кількість чоловіків і жінок. Як зазначено в анотації, на наш погляд, причини цього явища слід шукати в особливостях організації Державної митної служби України як організації з чітко вираженою вертикаллю керування. Не виключається вплив інших відомих проблем функціонування Державної митної служби України, зокрема впливу корупції (рис. 4).

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, в результаті проведеного емпіричного дослідження кар'єрних амбіцій та часових перспектив студентів торговельного спрямування виявлено значущі кореляційні зв'язки та гендерні відмінності. Наявні також розбіжності кар'єрних амбіцій та часових перспектив студентів різних спеціалізацій. На окрему увагу заслуговує виявлений сильний позитивний зв'язок між амбіціями навчання та працевлаштування за кордоном: $G(335)=0,472$, $p<0,001$. Цей результат порушує проблему відтоку кадрів за кордон і участі молоді у трудовій міграції, а також ставить питання про трансформацію тимчасової трудової міграції на постійну. Це питання є надзвичайно актуальним для суспільства й економіки України. З нашого боку помилковим було неподання респондентам запитання щодо їх бажання залишитись за кордоном. Отже, залишаємо цю проблему для наших майбутніх розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білоус Р., Охріменко В. Психологічні особливості життєвої перспективи юнаків. *Психологія: реальність і перспективи*. 2016. Вип. 7. С. 32–35.
2. Каргіна Н. Психологічне благополуччя у часовому вимірі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Т. 1. Вип. 3. С. 73–77.

3. Максим О., Рябовол Т. Особливості часової перспективи підлітків та її вплив на розвиток смисло-життєвих орієнтацій. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Вип. 19. С. 258–274.

4. Опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо: результати валідації російськомовної версії на російськомовних українцях та перегляду ключів української версії / О. Сенік, В. Абрамов, М. Ружицька та 11 ін. URL: https://www.researchgate.net/publication/317318209_ZTPI_Rezultati_validizacii_rosijskoi_versii_na_rosijskomovnih_ukraincah_ta_peregladu_kluciv_ukrainskoi_versii.

5. Сенік О. Адаптація опитувальника часової перспективи особистості Ф. Зімбардо (ZTPI). *Соціальна психологія*. 2012. № 1/2. С. 153–168. URL: https://www.researchgate.net/publication/280938555_Adaptacia_opituvalnika_casovoi_perspektivi_osobistosti_F_Zimbardo_ZTPI (дата звернення: 22.02.2021).

6. Сенік О., Різник Р., Горбаль І. Щоб кинути курити, розвивайте часову орієнтацію на майбутнє. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4 (70). С. 134–144.

7. Сердюк І. Удосконалення логістичної системи в управлінні підприємствами торгівлі. *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці*: матеріали III Міжнародної науково-методичної конференції, м. Чернівці, 14–17 травня 2013 року. Чернівці, 2013. С. 240–241.

8. Сурякова М. Професійна кар'єра спеціалістів з продажу: об'єктивні та суб'єктивні складові. *Вісник Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. № 1 (7). С. 84–88.

9. Gau J.M. Statistics for criminology and criminal justice. 2nd ed. Thousand Oaks : CA: SAGE Publications, 2006.

10. Gender as a moderator between Present-Hedonistic time perspective and depressive symptoms or stress during COVID-19 lock-down / M. Bodecka et al. *Personality and Individual Differences*. 2021. Vol. 168. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110395> (дата звернення: 23.02.2021).

11. Lenhard A. Psychometrica. URL: https://www.psychometrica.de/effect_size.html (дата звернення: 26.02.2021).

12. Rumsey D.J. Statistics for dummies. 2nd ed. New York : John Wiley & Sons Inc, 2016. 408 p.

13. Siegel S., Castellan N. J. Nonparametric statistics for the behavioral sciences. 2nd ed. New York : Mcgraw-Hill Book Company, 1988.

14. Time perspective theory; Review, research and application. Essays in honor of Philip G. Zimbardo / Stolarski M., Fieulaine N., van Beek W. (eds.). Springer International Publishing, 2015. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2> (дата звернення: 24.02.2021).